

LINDA WALLGREN
ANNA KUUSAMO

LENTÄVÄ RUOTSALAINEN
– ARKTINEN KATASTROFI 1897

KATSOMISAVAIMET

Tehtäviä katsomiskokemuksen rikastuttamiseksi

Tehtävät: Anna-Riitta Partanen, Anna Huhtamäki ja Päivi Teutari
Valokuvat: Janne Vasama
Taitto: Piia Laitila

Lähde
Bea Uusma: Naparetki

LENTÄVÄ RUOTSALAINEN

Nyt tulee alkamaan aika, jossa tiede tulee jäämään huolella tekniikan jalkoihin. Ajatelkaa vaikka sähköä! Teknologia tunkeutuu jokaiseen pimeimpäänkin soppeen ja tulee ratkaisemaan sellaisia ongelmia, joita tiede ei ole edes tullut ajatelleeksi! Meille jää niin paljon enemmän aikaa kehittää ja kehittyä, henkisesti ja fyysisesti!

... Jos me pystymme tähän vuonna 1895, missä me olemmekaan sadan vuoden päästä! Marsissa? MINÄ! LENNÄN! POHJOISNAVAN! YLI! KUUMAILMAPALLOLLA!

August Andrée, patenttiviraston yli-insinööri, wannabe pohjoisnavan valloittaja, vuonna 1895

Mistä esitys kertoo?

Lentävä ruotsalainen on eeppinen seikkailu ruotsalaisten tutkimusmatkailijoiden yrityksestä valloittaa pohjoisnapa kuumailmapallolla ensimmäisinä ihmisinä maailmassa. Näytelmä tapahtuu Tukholmassa 1895-1897 sekä Pohjoisella jäämerellä, ilmassa ja jäällä heinä-lokakuussa 1897. Se perustuu tositapahtumiin. Teoksen lähteinä on käytetty tutkimusretkeilijöiden päiväkirjoja ja kirjeitä, sekä heistä kirjoitettua tutkimuskirjallisuutta.

Esitys kertoo rohkeudesta ja intohimoisesta suhtautumisesta itselleen tärkeään asiaan, mutta myös siitä mihin kunnianhimo, julkisuuden tavoittelu ja kilpailu sekä pakkomielteinen usko teknologian mahdollisuuksiin voi johtaa. Näytelmä on myös rakkaustarina, johon liittyy epätietoisuutta ja odottamista. Pystyisitkö itse jättämään kaiken sinulle tärkeän asian puolesta? Lupaisitko odottaa rakastettuasi, vaikka et tiedä tuleeko hän milloinkaan takaisin?

Lentävä ruotsalainen on raikas nykynäytelmä, jossa käytetään moderneja teatterin keinoja. Esitys on kuitenkin uskottava seikkailu, joka tempaa yleisön mukaansa. Se sisältää huumoria ja leikkiä, vaikka pohjavire on vakava.

VALMISTAUDU TEATTERIVIERAILUUN

Kun tulee tietoiseksi siitä, mitä näkee ja kokee, kehittyy myös taito lukea teatterin kieltä ja esityksestä saa enemmän itselleen.

1 **Ennen teatterivierailua: tutustu ainakin johdantoon.**

2 **Esityksen jälkeen: Muista tehdä arviosi Taidetestaajien järjestelmässä! Katsomiskokemuksesta voi kirjoittaa arvostelun tai keskustella ryhmässä kirjoitustehtävän kysymyksiä apuna käyttäen**

JOHDANTO

11. heinäkuuta 1897 Andrée -retkikunta lähti vetykaasupallolla Huippuvuorilta tavoitteenaan ensimmäisinä maailmassa lentää pohjoisnavalle.

Retkikunnan suunnitelmat saivat paljon julkisuutta ja hurmioitunutta ihailua.

Paikalla oli paljon mediaa kun retkikunnan pallo ”Örnen” eli Kotka nousi ilmaan kohti seikkailua.

Tutkimusmatkailijat olivat kuitenkin jättäneet suunnitelmansa vaarat ja tekniset haasteet huomioimatta.

Vain 65 tuntia lähdön jälkeen he joutuivat lopulta pallon jäätymisen ja ohjausköysien pettämisen takia laskeutumaan.

Tästä alkoi 400 kilometrin vaellus jalkaisin jäätikön yli kohti Vitötä, jossa he lopulta menehtyivät.

Retkikunnan kohtalo selvisi maailmalle vasta 33 vuotta myöhemmin, kun heidän leirinsä löydettiin.

Leiristä löytyi myös päiväkirjoja ja valokuvanegatiiveja, joiden pohjalta heidän tarinansa on saatu dokumentoitua.

Lentävä ruotsalainen -esitys perustuu tähän historialliseen epäonniseen tutkimusmatkaan ja siitä olemassa oleviin dokumentteihin.

Katsojakommentteja:

”Tää oli parasta koko yläasteen aikana

”Mä ymmärsin melkein kaiken, mutta ei haitannut, vaikken ymmärtänytkään... mä vaan menin mukaan

”Mä sain jotenkin kaikki tunteet tästä

TARKKAILUTEHTÄVÄ

Teatteriesitys on monen taiteenlajin kokonaisuus, eikä ole oikeaa tai väärää tapaa katsoa sitä. Esitystä seuratessa juoni voi tempaista mukaansa, esityksen puvut tai lavastus voivat tehdä vaikutuksen tai voi keskittyä musiikkiin tai muuhun äänimaisemaan. Kun tulee tietoiseksi siitä, mitä näkee ja kokee, kehittyy myös taito lukea teatterin kieltä ja esityksestä saa enemmän itselleen.

! **Valitse jokin esityksen osa-alue, jota erityisesti tarkkailet. Muista kuitenkin nauttia koko esityksestä ja anna teatterin taian lumota sinut!**

Lavastus
Miten lavastuksen avulla luodaan erilaisia tapahtumapaikkoja ja tunnelmia? Miten suurta näyttämöä käytetään kuvattaessa tapahtumapaikkojen vaihtumista?

Puvustus
Mitä puvustus ja maskeeraus kertovat henkilöistä (esim. Anna, Gurli tai Nils) ja heidän luonteestaan?

Rekvisiitta
Mitkä ovat tärkeimmät rekvisiitan/tarpeiston yksityiskohdat?

Ääni ja musiikki
Miten esityksen äänimaailma vaikuttavat kohtausten tunnelmaan? Missä kohtauksessa se toimi erityisen hyvin?

Roolihenkilöt
Kuka hahmoista oli mieleenpainuvin/mielenkiintoisin? Miksi?

Kuoron tehtävänä
on olla näytelmän kertoja, kommentaattori ja tunnelman luoja. Missä eri rooleissa kuoro nähdään? Missä kohtauksissa sitä käytetään?

ENNEN ESITYSTÄ

HENKILÖT

Näytelmän päähenkilöitä ovat kolme tukholmalaismiestä, joilla ei ole juurikaan käytännön kokemusta tutkimusmatkailusta.

KNUT FRAENKEL
27 v.

”En ole tyytyväinen uusiin lehtikuviin, vanhat olivat paremmat.

- diplomi-insinööri, ei työkokemusta
- vastuualueena meteorologiset havainnot

CURLI LINDER

SALOMON AUGUST ANDRÈE
42 v.

”Kun vaan lasketaan oikein, kaikki sujuu.

- insinööri kuninkaallisessa patentti- ja rekisteriviras-tossa, tutustunut kuumailmapalloiluun USA:ssa
- haaveilee Atlantin yli lentämisestä kuumailmapal-lolla, mutta kukaan ei ole suostunut rahoittamaan sellaista
- valitsee muut retkikunnan jäsenet
- lennoista vain vähän käytännön kokemusta

ANNA CHARLIER

NILS STRINDBERG
24 v.

”Suunnittelin opiskelevani vähän eskimoa ennen lähtöä, mutta en koskaan ehtinyt.

- retkikunnan nuorin
- teknillisen korkeakoulun amanuenssi, hyvät arvo-sanat fysiikassa, matematiikassa ja tähtitieteessä
- vastuualueena valokuvata maisemaa ilmasta käsin ja tehdä paikanmääritykset tulevaa napaseutujen kartoitusta varten
- kakkosmies, ottaa johdon käsiinsä, jos Andrèelle sattuisi jotain

MAANTIEDETTÄ

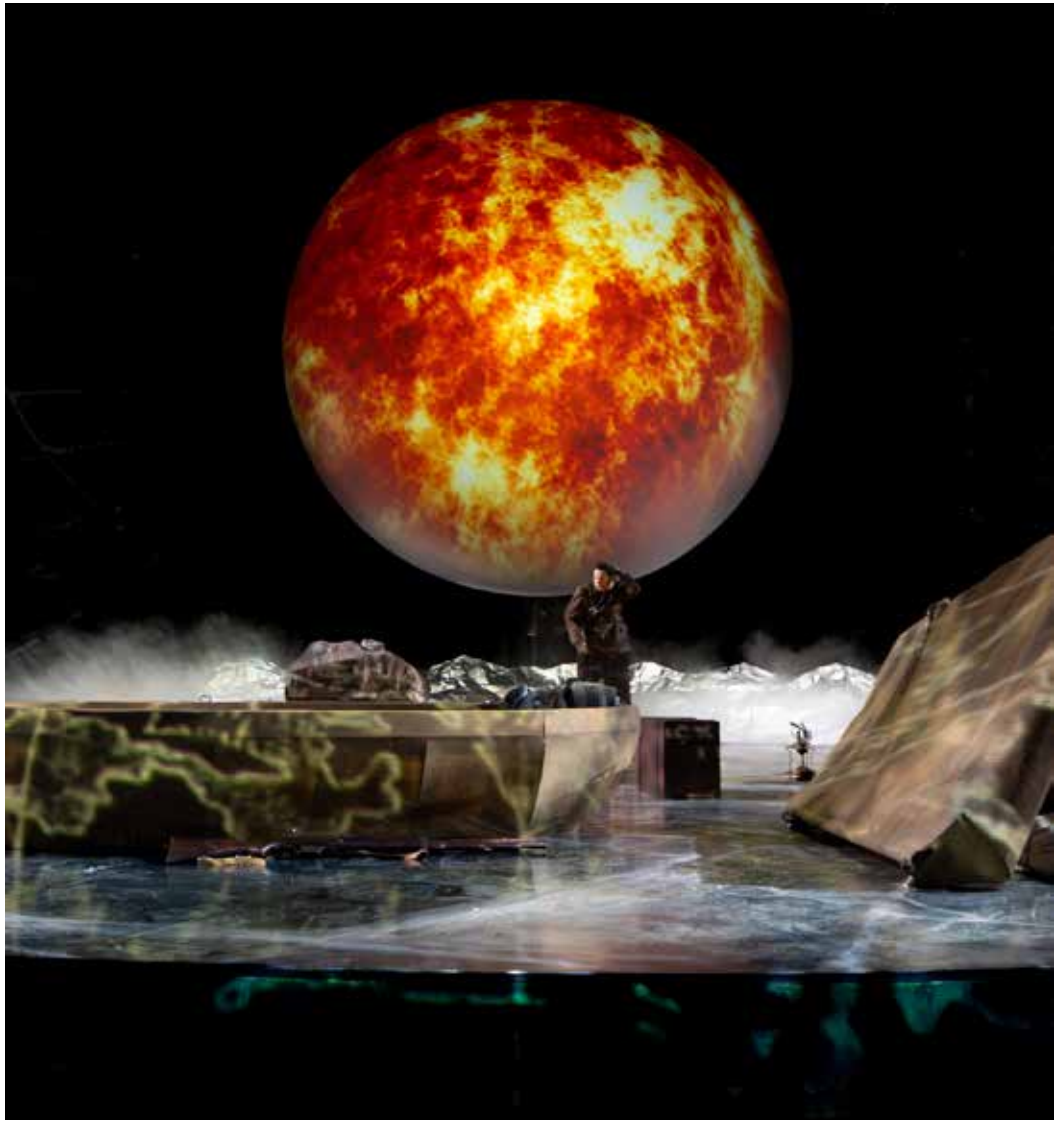
Napaseutujen historia on täynnä sankarillisia tutkimusretkiä. 1800-luvun lopulla pohjois- ja etelänapa olivat edelleen valkoisia läikkiä maailmankartalla. Oli paljon miehiä, jotka heittäytyivät urheasti suureen tuntemattomaan ja palasivat vastoinkäymisten jälkeen kansallissankareina kotiin. Andrèe-retkikunta oli tyystin toisenlainen. Jälkikäteen oli ilmiselvää, että heidän ei olisi pitänyt ikinä lähteä matkaan.

Kukaan ei ollut valloittanut tätä maailman pohjoisinta pistettä. Löytöretkeilijät ovat yrittäneet ottaa sen haltuun monin eri tavoin: koiravaljakoin, ajojäihin jäätyneellä aluksella, hiihtäen. Andrèe on onnistunut hankkimaan rahoituksen sille, että Pohjoisnavalle liidellään nykyaikaisimmilla kulkupelillä, vetykaasupallolla.

- lento-osuuden minimoimiseksi matkaan lähdetään Huippuvuorilta, joka on pohjoisin tunnettu manneralue
- uskotaan, että etelätuuli vie retkikunnan perille pohjoisnavalle vain muutaman päivän ilmalennon jälkeen
- ei ole tarkoitus laskeutua, vaan laskea alas merkitty poiju, me olimme täällä ensin
- matka jatkuisi kiinteälle maalle Alaskaan, Kanadaan tai Siperiaan tuulen suunnasta riippuen
- mukaan pakataan mm. kravatteja, silkkiliinoja ja nahkakäsineitä, jotta he ovat tyylikkäinä laskeutumisen jälkeisellä juhlavastaanotolla

Kaikki mukaan otettavat tavarat merkitään huolellisesti:
Andrèes Pol Exp 1896.

Vuosi sitten matkaan lähtö peruuntui, koska etelätuulta ei kuulunut.
Nyt 1897 uusi yritys.

Huippuvuoret on Pohjois-Norjan ja Pohjoisnavan yhdistävällä linjalla, pohjoisin luoto on nimeltään Tanskansaari Kotiin Tukholmaan on 2120 km. Tästä pisteestä pohjoiseen kartat ovat valkoisia ja niihin on merkitty Unexploted region. Kestää vielä 50 vuotta ennen kuin koko Arktinen alue on tutkittu ja tajutaan, että mitään mannerta ei ole, että koko maanosa koostuu jään peittämästä merestä.

ARKTINEN KATASTROFI 1897

11.7. KLO 13.46

Vetykaasupallo Kotka nousee ilmaan Huippuvuorilta. Kova tuuli nappaa pallon ja se syöksyy äkkiä kohti merenpintaa. Hyvin ohjatusta matkasta tuleekin hallitsematon lentomatka tuulen mukana liihottavalla kaasupallolla. Rannalle jäänyt miehistö odottaa, että Andrèe tekee hätälaskun, mutta niin ei tapahdu. Kotka jatkaa kohti pohjoista.

14.7.

Andrèe tajuaa, että on mahdoton jatkaa. Retkikunta laskeutuu 480 km päähän lähtöpaikasta, edes kolmasosaa matkasta ei päästy etenemään.

Arktiksen päällä on jatkuvasti sama valkoinen utuinen valo, ympäri vuorokauden. He seisovat jäällä ja joka puolella näkyy vain valkoista. He ovat keskellä valkoista painajaista.

5.10.

87 päivän kuluttua he nousevat Valkosaarelle. 1400 km napapiiriltä pohjoiseen.

Kaamosaika, neljän kuukauden pimeys lähestyy. Mahdollisuudet tulla pelastetuksi ovat olemattomat, kukaan ei tule etsimään heitä saarelta, jota ei ole merkittynä mihinkään karttoihin. Heidän on vietettävä talvi rannalla. Heidän tavoitteenaan on päästä kevääksi Huippuvuorten pohjoisrannikon muonavarastoille ja toivoa että heidät löydettäisiin.

6.10.

Nousee lymimyrsky.

HEINÄKUU | **ELOKUU** | **SYYSKUU** | **LOKAKUU**

17.7.

Nilsin perhe ja Anna saavat sähkeen: ”Pallo on noussut matkaan kohti pohjoisnapaa”.

Anna ja perhe päättävät olla huolestumatta ennen kuin yksi vuosi on kulunut, tästä päivästä lukien.

7.10.

He siirtävät teltan kallion suojaan ja alkavat kerätä rannalla olevia ajopuita kasoiksi. He suunnittelevat rakentavansa majan talvea varten.

8.10.

Myrskyn vuoksi he pysyttelevät teltassa. Andèe lakkaa pitämästä päiväkirjaa.

Kaikki merkinnät päättyvät.

TIEDONHANKINTAA

1800-luvun lopun Eurooppa ja koko maailma oli teollisen vallankumouksen pyörteissä. Uusia keksintöjä tehtiin jatkuvasti, mutta pääosin Pohjoismaat olivat vielä hyvin maatalousvaltaisia maita.

Mitkä olivat suurimmat insinööritaidon ja tekniikan ihmeet 1890-luvun lopulla?

Mitkä keksinnöt olivat välttämättömiä, jotta matkaa pohjois-navalle kuumailmapallolla voitiin edes suunnitella?

Miten kuumailmapallo toimii? Entä vetypallo?

Millaisia olivat 1890-luvun kamerat?

Määrittele	**Keitä olivat**
Pohjoisnapa	Alfred Nobel
ahtojää	Kuningas Oskar II?
kiintojää	Fridtjof Nansen
kaamos	August Strindberg (Nils Strindberg)

Arvomaailma ja idealismi – ja raaka kilpailu

Miksi haluttiin päästä pohjoisnavalle?

Mikä tuntemattomassa toisaalta kiehtoo ja toisaalta pelottaa?

Mikä voi tuottaa mainetta ja kunniaa tutkimusmatkailijalle ja hänen maalleen?

Miksi termiä löytöretki voidaan kritisoida?

Miksi Ruotsia niin suuresti kiinnosti käynti pohjoisnavalla?

ESITYKSEN JÄLKEEN

SUUNNITTELE JA KIRJOITA ARVOSTELU

Ensimmäinen kappale: esittele näytelmä.

Nimi, kirjoittaja, ohjaaja. Mistä näytelmä kertoo ja miten tapahtumat etenevät.

Toinen kappale: kerro tärkeimmistä hahmoista.

Keitä ja millaisia he ovat? Kuka on vaikuttavin hahmo? Miksi? (Käytä apunasi henkilögalleriaa ja käsiohjelmaa)

Kolmas kappale: pohdi roolisuorituksia, näyttelijäntyötä.

Mitkä roolisuoritukset ovat erityisen hyviä? Miten eri hahmojen sosiaalinen asema näkyivät esim. puhetyylissä ja eleissä?

Neljäs kappale: kerro puvustuksesta ja lavastuksesta.

Millainen puvustus on? Mitä puvuilla viestitään? Millaisia tapahtumapaikkoja näyttämölle luotiin lavastuksen avulla? Miten valaistuksella vaikutettiin näihin tiloihin?

Viides kappale: kerro esityksen herättämistä ajatuksista, kysymyksistä ja tunteista.

Mikä jäi erityisesti mieleen? Mistä esitys mielestäsi kertoo, mikä on sen ”opetus” tai teema?

Tarkista lopuksi, että otsikko on osuva sisältöön nähden. Lue teksti huolellisesti läpi ja korjaa kirjoitusvirheet tarvittaessa.

NÄYTELMÄN TEEMOJEN POHTIMINEN

Aihe: mistä tarina päällisin puolin kertoo

Teema: mitä teos käsittelee syvemmin/mitä katsoja oivaltaa nähtyään näytelmän

Lentävä ruotsalainen -näytelmässä on monia teemoja.

Alleviivaa seuraavista teemoista kolme, jotka sopivat parhaiten tähän näytelmään.

Omat unelmat

Julkisuuden tavoittelu

Kuolemattomuuden tavoittelu: halu jäädä historiaan

Rakkaus

Omat unelmat vs parisuhde

Rohkeus

Seikkailun halu

Kunnianhimo: tarve saavuttaa jotain merkittävää

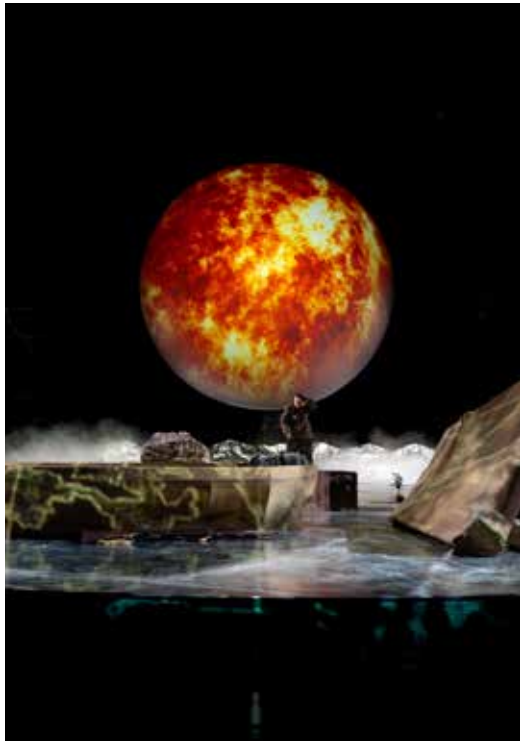
Saavutusten hinta: mitä ihminen on valmis uhraamaan

Ihmisen halu hallita luontoa

Selitä miten valitsemasi teemat liittyvät näytelmään.

Piirrä tähti sen teemaselityksesi viereen, joka on mielestäsi näytelmän pääteema. Tähän ei ole oikeaa eikä väärää vastausta. Katsojana sinä itse päätät, mikä ajatus on sinulle tärkein.

VIESTI KOTIIN

Näytelmässä tutkimusretkeilijät haluaisivat kovasti kertoa matkan vaiheista muille. Se on kuitenkin vaikeaa, koska 1800-luvun lopun tekniikka ei vielä mahdollistanut pikaviestintää. Kuvittele, että matkalaisilla olisi ollut käytössään moderni älypuhelin ja toimiva netti.

Valitse jokin matkalla tapahtunut tilanne, josta matkalaiset olisivat tehneet tutuilleen Snapchat-viestin tai Instagram-päivityksen. Piirrä päivityksen / viestin valokuva ja kirjoita siihen sopiva teksti. Voit keksiä päivitykseen myös sopivat #tunnisteet.

SEIKKAILUJA JA ROHKEUTTA

Unelmiesi seikkailukohde

Näytelmässä yritetään päästä kuumailmapallolla pohjoisnavalle. Ei mikään perinteinen pakettimatka siis. Mikä olisi sinun unelmiesi seikkailukohde? (Esim. yö tähtitaivaan alla Saharan autiomaassa, revontulien katseleminen lasi-iglun kattoikkunasta tai uinti valashaiden kanssa Australiassa.) Millä kulkuneuvolla liikkuisit ja kenet ottaisit ehkä matkaseuraksesi?

Keskustellaan

- Mitä eroa on rohkeudella ja uhkarohkeudella? Mikä saa ihmiset toimimaan joskus uhkarohkeasti?

Sananlaskuja

- Lue seuraavat sananlaskut, jotka liittyvät rohkeuteen, uhkarohkeuteen ja seikkailemiseen.

A) Merkitse hymynaamalla 😊 ne sananlaskut, joista olet samaa mieltä.

B) Ympyröi sananlasku, joka sopii parhaiten näytelmään.

C) Perustele viivoille, miksi juuri tuo sananlasku sopii näytelmään.

D) Keksi lopuksi oma sananlasku tai elämänohje, joka sopii näytelmään.

”Onni suosii rohkeaa.”

”Mukavuusalueen ulkopuolella tapahtuu ihmeitä.”

”Kaikki, jotka vaeltavat, eivät ole eksyksissä.”

”Rohkeus ei ole pelon puutetta vaan sitä, että toimii pelosta huolimatta.”

”Ahneella on paskainen loppu.”

”Joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa.”

”Yritys hyvä, erehdys parempi kuin yrittämättä jättäminen.”

